

1. Što je pravednost države po Platonu? Što je pravednost duše? tj. pojasnite analogiju pravednosti države prema pravednosti duše.
2. Koje su vrline (pravednosti) države?
3. Analogija pravednosti države i duše.
4. Kakav je državni oblik u kojem vladaju filozofi?
5. Koje su zastrane od Platonove pravedne države?
6. Navedite osnovne mane demokracije, oligarhije, timokracije, tiranije (Platonova kritika)
7. Što su dijanoetičke (razumske) kreposti i koja je njihova svrha?
8. Koje su razlike između razboritosti i mudrosti? (zbog čega su Tales i Anaksagora mudri, a Periklo razborit?)
9. Koji su oblici života prema Aristotelu?
10. Treba li prema Aristotelu u polisu vladati zakon ili ljudi po svojoj volji i zbog čega?
11. Koji su oblici državnog (ustavnog) poretka; koji su pravedni, a koji su zastrana? Koji su kriteriji pravedne vladavine?

1. Za funkcioniranje države, treba ostvariti sklad svih njezinih dijelova. ...U skladu leži pravednost. Platon svoju viziju države uspoređuje s ljudskom dušom. Ono što je čovjek u malom, država je u velikom.
Glavu uspoređuje s vladarima države. Umnost je duša glave, a njezina je vrlina mudrost. Vladari trebaju biti mudri (Platon se zalaže za vladavinu najmudrijih - aristokraciju). Duša prsiju je volja, a vrlina hrabrost. Čuvari u državi trebaju biti hrabri. Trbuh simbolizira obrtnike/proizvoditelje, čija je karakteristika požuda, a vrlina umjerenost. Duša se, stoga, sastoji od 3 dijela: umnog, voljnog i požudnog. Duša je pravedna ukoliko se požudni dio preko voljnog pokorava umnom. Država će biti pravedna ako vladari vode čuvaru i proizvođače kao što razum vodi prsa i trbuh. Također, pravednost se sastoji i u tome da svatko radi posao za koji je sposoban.
2. Prema Platonu, država je savršeno dobra kada je mudra, hrabra, umjerena i pravedna. Kao što je duša pravedna ukoliko se požudni dio preko voljnog pokorava umnom, tako će i država biti pravedna ako stalež vladara (filozofa) vodi ostala 2... staleža čuvara (ratnika) i proizvođača (obrnika). Također, pravednost se sastoji u tome da svatko radi posao za koji je sposoban, ne miješajući se u poslove ostalih staleža, dok je glavna funkcija njegove države odgoj građana kako bi se razvio smisao za zajednicu i pravednost.
3. Um koji preko volje kontrolira požudu uvjet je za pravednost duše. Nema privatnog vlasništva, nema monogamije, vrta komunizma iako je staleški. Treći stalež postiže

umjerenost tako što se pokoravaju filozofima (inače su na razini animalnog, na razini požude).

4. Državni oblik kojim vladaju filozofi, a kojeg Platon zagovara, jest aristokracija - vladavina onih koji su najbolji (aristoi, što znači najmudriji), tj. onih koji posjeduju umni dio duše u toj mjeri osposobljen da održava u harmoniji dr...uga dva dijela duše, osjetilni i razumski, tj. ostala 2 staleža čuvara (ratnika) i proizvođača (obrnika/poljoprivrednika) te da njima gospodari. Svi staleži ne miješaju se međusobno, a cijela bi država bila upropaštena kad bi se jedan stalež počeo baviti poslovima drugog staleža.

5. Timokracija - oligarhija - demokracija – tiranija

6. Timokracija - vladavina častoljubivih (od grčkog thymos - čast). Aristokracija prelazi u timokraciju kada dođe do razdora među vladarima. Čast je precijenjena, prenatravan je tjelesni odgoj, a zanemaren filozofski.

Oligarhija - vladavina...a nekolicine imućnih. Politička prava građana zasnovana su na količini imovine koju posjeduju. Vladaju bogataši, dok siromasi ne učestvuju u vlasti. Zbog ovakve društvene podjele, bogati i siromašni žive u neprijateljstvu. Postoje dvije države, država bogatih i država siromašnih.

Demokracija - oligarhija dovodi ljude do ruba propasti. kada siromasi uvide da su vladari loši i nesposobni kreću u pobunu protiv njih. Demokracija nastaje kada siromašni pobjede bogate. U početku vlada sloboda i svatko radi ono što želi. Većina ljudi teži lagodnom životu i stjecanju materijalnih dobara koja bi im omogućila takav život. takva beskrajna potraga za užicima utječe na političke vođe koje nastaju u takvim demokracijama i oni se susreću sa sve većim poteškoćama udovoljavajući željama naroda. Većina državnika nevoljko pristaje služiti narodu. Oni koji dođu na sam vrh, piše Platon, više brinu za svoje dobro negoli za dobrobit stanovništva.

Konflikt između javnog i privatnog interesa postaje značajan. U konačnici demokraciju uništava pretjerana sloboda. Naziva se i šareni društveni poredak, i nedostojni mogu vladati te je zbog velikog "šarenila" loš odgoj.

Tiranija - u demokratskom poretku narod bira novog vladara koji postaje tiranin. Kada jednom dođe na vlast, započinje ratove kako bi narod imao potrebu za vođom, tako ljudi počinju siromašiti pa se više bave sobom negoli politikom (životom polisa).

Logičan produkt demokracije, pojedinci (demagozi) manipuliraju demosom i iz apsolutne slobode nastaje apsolutna nesloboda.

7. Prema Aristotelu dijanoetičke kreposti su kreposti svojstvene razumu (umijeće - znanost - umnost - razboritost - mudrost), a različite od etičkih kreposti koje se odnose na podređenost strasti razumu. Svrha dijanoetičkih kreposti je u d...jelovanju, odnosno u dolaženju do određenih spoznaja.

Umnost - neposredno uviđa načela; na njoj su temeljene sve znanosti; viši oblik znanosti.

Znanost - nastala po nužnosti, vječna je, a može se i naučavati navođenjem ili zaključivanjem.

Mudrost - uključuje umijeće, umnost i znanost; najviša krepost (ideal mudrosti jest bios theoretikos).

8. Tales i Anaksagora bavili su se pitanjima prapočela, odnosno mudrošću (umijećem, umnošću i znanošću) (bios theoretikos).

Periklo se bavio pitanjima prakse življenja u zajednici (razboritost kao građanska krepost), tj. praktičnim životom, stvarima koje su promjenjive, etičkim i političkim pitanjima (bios politikos).

9. Bios poetikos - bios politikos - bios theoretikos.

Bios poetikos (osjetilni život, život užitaka) - život usmjeren na materijalnu proizvodnju i potrošnju.

Bios politikos (politički život) - javni život kojem teže visokoobrazovani; poistovjećuju dobro i čast; navodno teže časti samo zato da bi dokazali da su dobri; na taj način iskustvom stječu razboritost; uključuje djelovanje/praxis i govor/lexis (u djelu "Nikomahova etika" najveću važnost stavlja na bios politikos).

Bios theoretikos - prema Aristotelu najviši oblik ljudskog postojanja, poistovjećuje ga s božanskim; filozofski život, odnosno život posvećen znanju bez ikakve vanjske svrhe; znanje radi znanja.

10. Prema Aristotelu, u polisima moraju vladati zakoni (um bez žudnje) koji proizlaze iz tradicije i običaja. Očita suprotnost od Platona (vlada elita filozofa). Veći značaj pridaje nepisanim od pisanih zakona, pošto običaj smatra onim što je čovjek već usvojio (običajno pravo). Uz takve zakone mora postojati vrhovna vlast - vladar čija je dužnost da nadopunjuje zakone i u konkretnim situacijama odlučuje što je pravedno, a što nije. Zadaća zakona također je da korigira i one koji vladaju, kako ne bi prevladao nerazumni dio duše jer vlast kvari i čak i najkrepusniji muževi mogu se opijeni vlašću iskvartirati. Drevne zakone ukoliko su loši i neprimjereni treba mijenjati, pri čemu je pravednost osnovni kriterij valjanosti zakona. Ispravno postavljene zakone trebaju imati vrhovnu vlast, a oni koji obnašaju vlast trebaju nadopunjavati i konkretizirati zakone u skladu s pojedinim slučajem. Gdje su svi jednaki i pravedni ne može biti jedan vladar, vlada zakon a oni se izmjenjuju na vlasti. Zakon nije nešto vječno i nepromjenjivo jer se i sam život u polisima mijenja, ali jednom uspostavljen zakon treba vrijediti za sve.

Platon

- Sokratov učenik

- osnovao je "Akademiju"; filozofsku školu

- utemeljitelj **filozofije politike**; problem politike i socijalne etike ostaju su njegov osnovni interes cijeloga života

- njegova djela su prvi filozofski spisi sačuvani u cjelini (dijalozi u obliku razgovora); najpoznatiji je "**Država**"

- etape Platonova razvoja: *sokratsko, prijelazno, zrelo i kasno doba*

- pod utjecajem je Sokratove etike, elejaca i pitagorejaca

- razlikuje ne samo spoznaje nego i *predmete tih spoznaja*: predmet *umovanja* je prava zbilja (**svijet ideja**) a *predmet opažanja* je prolazna zbilja (**svijet pojava**)

- **ideje su vječne i nepromjenjive biti svega**; one su bitak i bit, po njima nešto jest i nije, izvor su, uzrok i uzor svega, materijalne stvari su *odbljesak ideja*

- *dijeli zbilju na*

- a) istinsku zbilju ideja i

- b) vidljivi materijalni svijet pojava (sjene ideja)

- u hijerarhiji ideja najviša je **ideja dobra**; ona je izvor bitka i biti (stolar je stolar ako je dobar stolar)

- naučava **objektivni idealizam**

- pojmovi su ideje, ideje su bitak (učinio je opće pojmove bitcima)

- **matematika:** matematička odrenenja su pojmovna, čista, matematika je argument za nauku o idejama
- misaonom svijetu primjerena je umna spoznaja a pojavama vidljivog svijeta odgovara mnijenje
- **vrste umne spoznaje:** *znanje* o idejama i *predočavanje* matematičke razumske spoznaje
- **vrste mnijenja:** *vjerovanje* o konkretnim stvarima, pojavama i *nagananje* o sjenama tih stvari
- **četiri stupnja stvarnosti:** *ideja* (npr. trokuta) _ *predodžba* (trokuta) _ *pojava* (trokut u opipljivom smislu) _ *sjena* (trokuta u npr. zrcalu, vodi)
- spoznaja je sjećanje (prisjećanje duše na sadržaje koje je znala prije stapanja s tijelom i života u ovom svijetu sjena)
- **eros** (ljubav) = filozofska težnja za spoznajom, znanje, mudrošću, dobrim, besmrtnim, lijepim
- **dijalektika** = prava metoda spoznaje

Sociologija 1. godina – **Povijesni uvod u sociologiju** (Ozren Žunec)

Sociološka skriptarnica – E-mail: soc.skripte@gmail.com 7

IDEALNA DRŽAVA

- država je nastala iz potrebe ljudi za podjelom rada
  - *cilj države* je sreća svih građana i zajednice
  - tri staleža idealne države:
    - × **proizvođači:** zemljoradnici, zanatlije, ostvaruju dobra za sve pripadnike društva
    - × **vojnici/čuvari:** brane državu od vanjskih i unutarnjih neprijatelja
    - × **vladari:** upravljaju
  - **ideja države = ideja pravednosti;** pravednost znači da svatko radi svoj posao, onaj za koji je sposoban i ne ometa druge u njihovim zadacima
  - država je država samo ako ostvaruje ideju pravednosti, zagovara aristokraciju, vladavinu najboljih (najmudrijih) - filozofa
  - ideju države gradi na analogiji sa prirodom čovjeka: čovjek ima požudni, voljni i umni dio duše; čovjek je pravi tek kad umni dio vodi druga dva, tako je i država prava ona u kojoj vodi umni dio
  - × **proizvođači:** *požudni dio države;* mana – glupost, težnja za ugodom, vrlina – razboritost, umjerenost
  - × **vojnici/čuvari:** *voljni dio države;* mana – težnja za vlašću i častoljublje, vrlina - hrabrost
  - × **vladari:** *umni dio države;* vrlina je mudrost, mana – nepravda
- Savršena država je mudra, hrabra, umjerena, pravedna*
- **pravednost, umjerenost, hrabrost, mudrost** _ četiri temeljne vrline Platonove filozofije
  - glavna *funkcija države je odgoj građana*
  - elementi totalitarnog poretka; pojedinac i stalež se gubi pred zajednicom (u korist sreće društva _ nema pitanja osobne slobode i sreće pojedinca)
  - **ideja lijepog:** visoko na hijerarhiji ideja; ona je ideja dobra i istine, ona se ne odnosi na umjetnički lijepo
  - Platon malo cijeni umjetnost; ima *odgojnu zadaću* no svedena je na *puko sredstvo*, ona je *"treća od istine"* (nakon svijeta ideja i svijeta pojava koje su sjene ideja umjetnost je sjena sjene, obmana je, oponašanje, pripada osjetilnoj sferi)
  - dvojnost svjetova (pojave i ideje), rascjep u zbilji je slabost Platonova idealizma, ma to ga upozorava Aristotel

Aristotel

- Platonov učenik i kritičar
  - u "Akademiji" bio 20 godina; odlazi biti **učitelj** sinu Filipa *Makedonskog* – *Aleksandru*
  - osnovao je svoju školu: **peripatetička škola** (djeluje kao istraživačko i znanstveno središte)
  - sistematičar je: daje povijesni pregled i kritiku različitih gledišta o problemu te onda daje svoje mišljenje
  - polihistoričar: aktivan u skoro svim područjima ljudskih interesa
  - **tvorac je logike**
  - sustavno izlaže svoju filozofiju; "Metafizika"
  - odgojen u prirodnoznanstvenom i realističkom duhu; *za njega nema drugog svijeta do ovog, oštra kritika Platonovih ideja, neprihvata dvojnost svjetovan svakoj stvari*
  - **razlikuje tvar i oblik**
    - × **tvar**: pasivna mogućnost, postaje zbiljskim tek kad se oblikuje
    - × **oblik**: je ono bitno, bit po kojemu nešto jest
- Sociologija 1. godina – **Povijesni uvod u sociologiju** (Ozren Žunec)
 Sociološka skriptarnica – E-mail: soc.skripte@gmail.com 8
- "stvar je oblikovana tvar"**
- čovjek je duša i tijelo _ *duša je oblik tijela*
  - prijelaz iz tvari u oblik je kretanje, doganjanje
  - postoji **hijerarhija**, *stupnjevitost oblika* (npr. amorfni kamen, klesani kamen, kameni stup, stupovlje hrama, hram, trg ...) a čitav svijet je ta hijerarhija; vječno kretanje i razvoj, usavršavanje oblika, na *vrhu stoji oblik svih oblika*, čisti oblik, mišljenje mišljenja, bog, pokretač svega
  - zastupa **teleološko gledište**: *svrhovitost vlada svijetom* (*telos* = svrha)
  - četiri su *vrste uzroka*: **tvar, oblik, uzrok kretanja i svrha**
  - postojeće je bit koja se u pojavama sama razvija
  - prva supstancija je pojedinačna stvar (čovjek, stol, životinja...) a druge supstancije su vrste i rodovi (opće od pojedinačnog)
  - **spoznaja** počinje u *opažanju*, tu dohvaćamo *pojedinačno* a *mišljenje* se zatim induktivno uzdiže do *općeg*, do *spoznaje općih pojmova* _ *o općem je jedino i moguće znanje*
  - od njega potječe klasična teorija istine: teorija adekvacije ili korespondencije _ tok izvonenja istine je deduktivan i obrnut toku istraživanja
  - razlikuje trpni(pasivni) um _ prima granu opažaja i djelatni(aktivni) um _ čista misaona djelatnost
- ETIKA**: *čovjek po prirodi teži sreći* a ona je u **dobru** kojem težimo radi njega a ne radi neke druge svrhe
- *sretan čovjek je onaj* koji je razvio umnu prirodu u praktičnoj djelatnosti i u spoznaji
  - **vrline**:
    - 1) *etičke* – vrline volje; izbjegavanje neumnih krajnosti (hrabrost je vrlina izmenu plašljivosti i neustrašivosti, ponos, darežljivost, pravednost ... to su sve vrline izmenu krajnosti)
    - 2) *dijanoetičke* – (znanje, razboritost, umovanje); izvor su blaženstva za mudraca
  - *čovjek je po prirodi političko biće*: **zoon politikon**, biće zajednice te svoju bit može ostvariti tek u političkoj zajednici ili državi(onaj tko je sam sebi dovoljan je ili zvijer ili bog)
  - razlikuje *valjanu vladavinu* kojoj je cilj opće dobro(kraljevstvo, aristokracija, republika) i *lošu vladavinu* kojoj je cilj korist onih na vlasti (tiranija, oligarhija, demokracija)

- *odgoj granana* = *temeljna funkcija države*
- država treba biti srednje veličine
- *tragedija ima etičku, odgojnu funkciju*, pročišćava, oplemenjuje
- *pjesništvo*(opće) je više filozofska i ozbiljnija stvar negoli histografija (pojedinačno)
- razlika u Aristotelu i **aristotelizmu** (skolastički aristotelizam odnosi se spram njega dogmatski)